

WAAROM? DAAROM!

30 TIPS OVER ARGUMENTEREN IN DE PRAKTIJK

JOHANNES DE GEUS
JOLANDA BOUMAN

THEMA.

VOORAF

‘Ik wil leren argumenteren met mijn hakken uit het zand.’

Zo gaf Anne in de intake haar leerdoel aan. Tijdens de training licht ze haar leerdoel toe voor de groep.

‘Ik merk vaak dat het me niet lukt om een discussie naar mijn hand te zetten. Misschien wil ik wel té graag winnen. Ik wil gelijk hebben en dan vergeet ik te luisteren. Voor ik het weet, ben ik dan de draad kwijt. En als ik hem weer te pakken heb, is het mooie moment voorbij. Ik sta nogal eens met mijn hakken in het zand en dat zal wel niet horen in een discussie.’

‘Ik moet juist wat directer reageren’, zegt Jon. ‘Mijn leidinggevende zegt dat ik wel eens mijn hakken *in* het zand mag zetten.’

Voor je ligt een boek over argumenteren. Het is geschreven voor iedereen die te maken heeft met invloed. Voor Anne die minder fel wil worden, maar ook voor Ahmet die wat steviger in zijn schoenen wil leren staan. Voor Bert die een checklist wil hebben en voor Farida die liever uit de losse pols argumenteert.

Argumenteren doen we overal. Bij het leidinggeven op het werk of thuis. Bij het aangenomen krijgen van een simpel voorstel in een vergadering en bij het overtuigen van een collega. Bij het maken van vakantieplannen en bij het onderhandelen met de kinderen over de hoogte van het zakgeld.

In dit boek laten we zien hoe argumenteren werkt, welke spelregels er gelden en hoe je weerbarstige tegenstanders van repliek kunt dienen. Het is vooral een praktisch boek waarmee je tijdens discussies je voordeel kunt doen. De vele voorbeelden zorgen voor herkenning en geven je suggesties voor wat je in lastige situaties kunt doen en zeggen.

Het idee voor dit boek ontstond naar aanleiding van onze training 'Invloed uitoefenen door overtuigen'. De meeste voorbeelden en situaties hebben we opgetekend uit de mond van cursisten die met hun scherpe analyses, eerlijke verzuchtingen en handige tips de eigenlijke auteurs zijn. Zonder hun kritische inbreng bevatte dit boek geen modellen, voorbeelden, cases en aanwijzingen.

Veel leesplezier,

Johannes de Geus
Jolanda Bouman

INHOUD

Inleiding	9
Deel I Wat is argumenteren?	13
1 Zorg dat je de termen kent	15
2 Leg je argumenten in de weegschaal	23
3 Houd de balans in de gaten	29
4 Verzamel de beste argumenten	31
5 Kom met bewijzen	35
6 Raak de juiste snaar	37
7 Giet je argumenten in de juiste vorm	41
8 Wees je bewust van je zwakke argumenten	44
Case: E-learning	45
Deel II Spelregels en spelbrekers	53
9 Stel je niet te zeker op	56
10 Speel de bal, niet de man	58
11 Geef toelichting als iemand daarom vraagt	60
12 Luister naar de ander	61
13 Wees bereid je standpunt in te trekken of bij te stellen	63
14 Neem ruimte, maar geef ook ruimte	66
15 Richt je op wat werkelijk gezegd wordt, niet op je interpretatie	68
16 Bouw de discussie professioneel op	71
Deel III Drogredenen	75
17 Generaliseer er lekker op los 😊	79
18 Maak karikaturen 😊	82
19 Ontduik iedere bewijslast 😊	86

20	Dreig en oefen druk uit 😊	88
21	Redeneer in cirkels 😊	93
22	Zorg voor onjuiste oorzaak-gevolgrelaties 😊	95
23	Vergelijk onvergelijkbare zaken 😊	98

Deel IV De ijsberg **103**

24	Houd onder water je ogen open	106
	Case: Hoe Mounia haar lastige baas overtuigde	112

Deel V Niet argumenteren is soms beter **119**

25	Win door te verliezen	122
26	Gebruik de weerstand	125
27	Stop met argumenteren	127
28	Trap niet in de truc met de bewijslast	131

Deel VI Argumenteren bij conflicten **133**

29	Gebruik je techniek om een conflict op te lossen	136
30	Stap uit je rol	143

	Nawoord: hoe verder?	147
--	----------------------	-----

Bijlage 1	Verschijningsvormen van gevoelens	149
Bijlage 2	Het debat versus de discussie	151
Bijlage 3	Antwoorden oefening drogredenen	153

	Literatuur	157
--	------------	-----

INLEIDING

Ben jij ook de hele dag in debat?

- Gerechtsdienaar: 'Mijnheer de rechter, daar is de man die Barbertje vermoord heeft.'
- Rechter: 'Die man moet hangen, hoe heeft hij dat aangelegd?'
- Gerechtsdienaar: 'Hij heeft haar in kleine stukjes gesneden en ingezouten.'
- Rechter: 'Daaraan heeft hij zeer verkeerd gedaan. Hij moet hangen.'
- Lothario: 'Rechter, ik heb Barbertje niet vermoord! Ik heb haar gevoed en gekleed en verzorgd. Er zijn getuigen die verklaren zullen dat ik 'n goed mens ben, en geen moordenaar.'
- Rechter: 'Man, ge moet hangen! Ge verzwaart uw misdaad door eigenwaan. Het past niet aan iemand die van iets beschuldigd wordt zich voor een goed mens te houden.'
- Lothario: 'Maar rechter, er zijn getuigen die het zullen bevestigen, en daar ik nu beschuldigd ben van moord.'
- Rechter: 'Ge moet hangen! Ge hebt Barbertje stukgesneden, ingezouten, en zijt ingenomen met uzelf... drie kapitale delikten! Wie zijt ge, vrouwtje?'
- Vrouwtje: 'Ik ben Barbertje.'
- Lothario: 'Goddank! Rechter, ge ziet dat ik haar niet vermoord heb!'
- Rechter: 'Hm, ja zo... Maar het inzouten?'
- Barbertje: 'Neen rechter, hij heeft me niet ingezouten. Hij heeft mij integendeel veel goed gedaan. Hij is 'n edel mens!'

Lothario: 'Ge hoort het rechter, ze zegt dat ik een goed mens ben.'

Rechter: 'Hm... het derde punt blijft dus bestaan. Gerechtsdienaar, voer dien man weg, hy moet hangen. Hy is schuldig aan eigenwaan. Griffier, citeer in de premissen de jurisprudentie van Lessing's patriarch.'

Bron: Onuitgegeven Toneelspel, *Max Havelaar*, Eduard Douwes Dekker (Multatuli).

In dit fragment uit *Max Havelaar* verdedigt Lothario zich in een bijzonder debat met de rechter tegen een zware drievoudige beschuldiging. Hij zou Barbertje hebben stukgesneden en ingezouten en hij is ingenomen met zichzelf.

Zowel Lothario als de rechter argumenteren. De rechter door drie argumenten op te voeren en Lothario door de argumenten van de rechter te ontzenuwen en door een getuige op te voeren. Over de ironie in dit beroemde fragment is al veel gezegd. Het verhaal over de oneerlijke koffiehandel en het onrecht dat plaatsvond in naam van de Nederlandse koning, maakte duidelijk dat dit fragment helemaal niet zo belachelijk was als eerst leek: dit soort onrecht komt voor, en dan ook nog met een beroep op redelijkheid!

Wij richten ons met dit boek op de gepresenteerde 'ratio', maar zullen ook irrationele patronen blootleggen. Tijdens een speldebat ziet een onafhankelijke scheidsrechter toe op de naleving van de regels. Dat is vaak hard nodig. Het voorkomt dat mensen elkaar in het heetst van de strijd van alles toewensen. Zo krijgen in een gecontroleerd debat beide partijen de kans om voor de discussie van start gaat, hun mening te geven en kort toe te lichten. Daarnaast kan de scheidsrechter de deelnemers dwingen het alleen over het afgesproken onderwerp te hebben en zo levert het debat inhoudelijk wel eens wat nieuws op.

In de dagelijkse praktijk en in het voorbeeld uit *Max Havelaar* blijkt het niet gebruikelijk elkaar op een gecontroleerde manier met afgestemde argumenten te overtuigen. Toch zijn we voortdurend in debat. Alleen... er is meestal geen rechter die de baas is of een scheidsrechter die ons spreektijd geeft en zorgt dat we niet door elkaar praten. Veel discussies lijken op een debat, maar dan zonder strenge regels. Meer nog dan in een debat of een rechtszaak kunnen we in de praktijk ongestoord met non-verbale wapens strijden. We knikken, fronsen, zuchten, hummen, vermijden oogcontact, negeren, lachen, praten harder, lopen weg en smeden op subtiele manieren coalities. Houding en mimiek spreken vaak boekdelen en zeggen zo meer dan onze woorden.

Leeswijzer

In dit boek beginnen we met 'de droge techniek'. Daarvoor hebben we enkele termen 'geleend' bij de gebruikelijke argumentatietheorie. Verderop in het boek kom je steeds vaker situaties tegen die zich niet laten verklaren met het gebruikelijke argument-stellingmodel.

I WAT IS ARGUMENTEREN?

In deel I gaan we uitgebreid in op wat argumenteren nu eigenlijk inhoudt. Na een korte introductie van begrippen als argumenteren, stelling en redeneren, vergelijken we een discussie met een weegschaal, met aan de ene kant jouw argumenten en aan de andere kant die van je tegenstander. Je leest hoe je je het beste op een discussie kunt voorbereiden, waar je je argumenten vandaan kunt halen en in welke vorm je deze kunt presenteren.

2 SPELREGELS EN SPELBREKERS

In deel 2 vind je een aantal spelregels voor een eerlijke discussie op basis van argumenten. In de praktijk blijkt lang niet iedereen zich keurig aan die regels te houden. Daarom geven we je ook suggesties voor adequate reacties op dergelijke spelbrekers.

3 DROGREDEKENEN

Deel 3 is geheel gewijd aan drogredenen: redeneertrucs die mensen soms gebruiken om hun gelijk te halen. In een discussie is het zaak dat je drogredenen snel herkent en aankaart. Je vindt er tips voor slimme reacties die de discussie weer vlot trekken.

4 DE IJSBERG

Hoe komt het dat je je gesprekspartner soms ondanks goede argumenten niet overtuigd krijgt van je gelijk? De klassieke argumentatietheorie kan je hier niet meer helpen. Maar wat moet je dan doen om je partner alsnog over de streep te trekken? In deel 4 lees je wat er 'onder water' kan gebeuren en hoe je daarop kunt reageren.

5 NIET ARGUMENTEREN IS SOMS BETER

Soms heeft het weinig zin om een discussie aan te gaan of door te gaan met argumenteren. In deel 5 lees je wanneer je er verstandig aan doet de discussie af te kappen en waarom verliezen soms beter is dan winnen.

6 ARGUMENTEREN BIJ CONFLICTEN

Ten slotte gaan we in op koude en hete conflicten. Je leert welk gedrag een positieve bijdrage levert aan de discussie en welk gedrag een ruzieachtige sfeer aanwakkert.

I ZORG DAT JE DE TERMEN KENT

Om te kunnen argumenteren en om door te hebben wat er gebeurt, moet je eerst goed de termen kennen. We behandelen ze een voor een.

15

Argumenteren

Als iemand wil dat zijn mening overgenomen wordt en hij hiervoor woorden gebruikt, is er sprake van **argumenteren**.

Iedereen kan argumenteren. Een leraar die zijn cijfers toelicht voor zijn leerlingen, argumenteert. De jongen die bij het spelen op straat zijn verloren knikkers terug wil hebben, argumenteert. De klant die met een klacht bij de winkelier komt, argumenteert. Het teamlid dat een nieuwe aanpak voorstelt, argumenteert.

Argumenteren kan plaatsvinden in elke situatie en op elke plek. Thuis onder het eten tijdens de discussie over een gezamenlijke vakantiebestemming. In de vergadering als de voorzitter de agenda bespreekt. Tijdens de koffiepauze van de rijexaminator die zich bij zijn collega's beklagt over de jeugd van tegenwoordig. In de kerkdienst als de predikant een oud symbool toelicht. Ze willen allemaal dat hun mening overgenomen wordt en gebruiken daar woorden voor: ze argumenteren.

Stelling

Telkens als iemand zijn mening verwoordt om een ander van zijn gelijk te overtuigen, is er sprake van een **stelling**.

Bij een stelling draait het dus om overtuigen. Uit de woordkeus van de spreker blijkt meestal dat hij wil dat de ander zijn mening overneemt. Daarom is het ongepast om midden in een discussie opeens te doen alsof de stelling geen stelling is. De spreker neemt de luisteraar dan niet serieus.

16

WAAROM? DAAROM!

‘Zei jij net nou dat je mijn manier van spreken lastig vond?’

‘Ach, ik zei zomaar wat in me opkwam. Ik dacht: laat ik eens een proefballonnetje oplaten. Ik vind het prima hoor zo. We hoeven het niet eens te worden.’

Op deze manier krijgt je gesprekspartner het idee dat je uit de discussie wilt vluchten. Wat je eerst als stelling bracht, blijkt een vrijblijvend proefballonnetje te zijn.

De stelling is vaak goed herkenbaar als stelling.

Abel: ‘Ik denk dat we morgen direct de OR als eerste moeten overtuigen van de noodzaak van een reorganisatie.’

Julia: ‘Je gaat nooit mee naar een museum. Zo geef je de kinderen het slechte voorbeeld. Een goede vader gaat toch mee ...’

Een stelling is gemakkelijker te weerleggen dan op te stellen. Aristoteles, Grieks filosoof

Teleur: naam van de meest voorkomende stelling. Willem van Os

Aan woorden als *denk*, *direct*, *noodzaak*, *nooit*, *slecht* en *goed* kunnen we zien dat er sprake is van een stelling. Dit soort woorden zit soms verborgen:

Abel: 'Laten we de OR morgen meedelen wat de reorganisatieplannen zijn.'

Julia: 'Wanneer ga je weer eens gezellig mee naar een museum?'

Uit de reacties is meestal wel te merken of een luisteraar aanvoelt of iets een stelling is of niet:

Abel: 'Laten we de OR morgen meedelen wat de reorganisatieplannen zijn.'

Daan: 'Volgens mij moeten we eerst naar de aandeelhouders.'

Julia: 'Wanneer ga je weer eens gezellig mee naar een museum?'

Yusuf: 'Wie zegt dat ik nooit meega?'

17

ZORG DAT JE DE TERMEN KENT

Argument

Een **argument** is ieder gegeven dat de stelling moet ondersteunen.

De rechter uit de inleiding wil hard maken dat Lothario moet hangen. Hij somt keurig drie argumenten op: 'Ge hebt Barbertje stukgesneden, ingezouten en zijt ingenomen met uzelf.' Met zijn argumenten wil hij zijn stelling kracht bijzetten. Dat komt logisch over: als je als rechter iemand op wilt laten hangen, moet je daar gegronde redenen voor hebben.

In onze definitie hierboven noemen we de verhouding argument-stelling *ondersteunend*. In de praktijk gaat die ondersteuning meestal niet zo nadrukkelijk als bij de rechter uit ons voorbeeld. Soms komt het argument in de sfeer van: 'Waarom? Daarom! Omdat ik dat zeg. Omdat ik dat nou eenmaal zo vind.' Zo'n uitspraak kan je in een discussie voor de korte termijn voordeel opleveren, maar voor de lange termijn kan dit soort drogredenen de relatie onder druk zetten. In deel 3 over drogredenen komen we hier uitvoerig op terug.

Bewijs

Een of meer argumenten die de waarheid van de stelling aantonen, noemen we een **bewijs**.

Een bewijs is dus een onomstotelijk argument bij een eerder genoemd argument. Een argument – hoe overtuigend ook – hoeft niet altijd waar te zijn. Daarvoor zul je bewijs moeten leveren. Het bewijs wordt meestal ingeleid met de woorden: 'Dat blijkt uit ...'

Voorbeelden van bewijzen:

- onderzoek
- feiten uit heden en verleden
- artikelen, boeken, websites van deskundigen
- enquêtes.

Een bewijs stelt onomstotelijk de waarheid van een argument vast en is:

- relevant (het ondersteunt het argument)
- feitelijk (het is waar en verifieerbaar in boeken, websites, encyclopedie).

Voor een demonstratie van bewijsvoering kijken we nogmaals naar het toneelspel uit de *Max Havelaar*. Lothario wil graag bestrijden dat

hij Barbertje heeft stukgesneden en daarom ontkent hij de moord ten stelligste:

‘Ik heb Barbertje niet vermoord! Ik heb haar gevoed en gekleed en verzorgd.’

In een poging zijn case sterker te maken ondersteunt hij zijn stelling eerst met een argument:

‘Er zijn getuigen die verklaren zullen dat ik ’n goed mens ben, en geen moordenaar.’

Een strafrechter zal van deze redenering niet onder de indruk raken. Bij een misdadiger ligt het immers voor de hand dat deze zijn misdaad ontkent en goed spreekt over zichzelf. En zelfs als hij vermeldt dat er getuigen zijn die zijn onschuld bevestigen, zullen weinig rechters buigen. Met de omstandige ontkenning van de moord komt Lothario niet weg. Zijn zaak wordt echter sterk op het moment dat Lothario Barbertje zelf als getuige op kan voeren.

Vrouwetje: ‘Ik ben Barbertje.’

Lothario: ‘Goddank! Rechter, ge ziet dat ik haar niet vermoord heb!’

Barbertje is in deze zaak het levende bewijs. Als de rechter zou betwisten dat de opgevoerde vrouw Barbertje is, zou het opgevoerde bewijs zich weer als een gewoon argument gaan gedragen. Lothario zou dan (bijvoorbeeld met getuigen) sterker aan moeten tonen dat de opgevoerde vrouw werkelijk de bedoelde Barbertje is en niet een ingehuurd figurant.

Lothario had, als Barbertje niet had kunnen komen, een officieel document of een getuigenis op papier kunnen opvoeren waaruit blijkt dat zij leeft. Als de rechter vervolgens zou aantonen dat het document vervalst was, zou Lothario met beter bewijs op de proppen moeten komen.

Rechtvaardiging

De **rechtvaardiging** is de (verborgen) verbinding tussen argument en stelling.

Woorden als *want* en *dus* geven vaak de verbinding aan tussen argumenten en stelling. Deze verbinding noemen we de rechtvaardiging. Het gaat hier dus om de relatie tussen argument en stelling. Een voorbeeld maakt dat duidelijk.

Stel, je beste vriend belt je met de mededeling:

‘Het is beter dat ik niet op je bruiloft kom morgen, want ik ben ziek.’

Dat kun je al dan niet geloven. Dan ben je bezig met het argument. Wat je ook kunt betwisten is de rechtvaardiging.

‘Hoezo, ik ben ziek? Laat je daarvoor deze unieke dag lopen?’

Je betwist dan de link tussen argument en stelling.

In de praktijk komt het geforceerd over om bij ieder argument weer de verbinding naar de stelling te maken. Daarom blijft deze verbinding meestal verborgen. Toch is ze in de discussie belangrijk.

Lothario zou kunnen zeggen: ‘Beste rechter, al zou ik ingenomen zijn met mijzelf, dat is toch geen reden om mij op te hangen?’

Eigenlijk zegt Lothario dan: ‘Eigenwaan rechtvaardigt geen doodstraf.’ Hij stelt dan niet de waarheid van het argument ter discussie maar de verbinding tussen argument en stelling: de rechtvaardiging.

Redenering

Het geheel van stelling, argumenten en rechtvaardigingen noemen we een **redenering**. Een redenering kan uit een keten van argumenten bestaan.

Als je tegen iemand zegt: 'Ik kan je redenering niet volgen', doel je dus op het geheel van argument, stelling en de verbinding daartussen. Ook dit gaat in de praktijk vaak anders. Dat komt doordat de rechtvaardiging en de argumenten zich als stelling kunnen gedragen.

Verder kan de link tussen argument en stelling betwist of gemotiveerd worden. Dat zagen we bij de toelichting op de rechtvaardiging. Een leuk voorbeeld uit de grillige praktijk geeft een gesprekje dat we optekenden uit de mond van een moeder. Kinderen die in de 'waarom-fase' zitten maken veel gebruik van de keteneigenschap waarbij argumenten als stelling beschouwd worden.

Moeder: 'Je krijgt geen ijsje meer.'

Kind: 'Waarom mag ik niet nog een ijsje?'

Moeder: 'Omdat het niet gezond is.'

Kind: 'Waarom is het niet gezond?'

Moeder: 'Omdat je er ziek van wordt.'

Kind: 'Waarom word ik daar ziek van?'

Moeder: 'Daarom!'

Een oplettend kind kan de rechtvaardiging proberen te bestrijden:

Moeder: 'Je krijgt geen ijsje meer.'

Kind: 'Waarom mag ik niet nog een ijsje?'

Moeder: 'Omdat het niet gezond is.'

Kind: 'Jij eet toch ook wel eens iets wat niet gezond is. Je rookt trouwens ook.'

Moeder: ... (is hier even de tekst kwijt)